DANUBIUS NOSTER XIII. évf. 2025/2. sz.
DOI: 10.55072/DN.2025.2.69

Pálmai Judit–Ipolyi Dóra–Fazekas Elek

A CSALÁD FOGALMÁNAK ÉRTELMEZÉSE ÉS MEGJELENÉSE A 21. SZÁZADBAN[1]

A „család” kifejezés sokféle kontextusban és jelentésben fordul elő. A biológiában például a hasonló tulajdonságokkal rendelkező élőlényeket – legyenek azok növények vagy állatok – rendszertani családokba sorolják, közös jellemzőik alapján. A sport világában vagy a hadseregben a „család” kifejezést gyakran a csapatszellem és az összetartozás érzésének kifejezésére használják: egy focicsapat vagy egy katonai egység tagjai is mondhatják magukról, hogy „egy család vagyunk”. Az üzleti életben a „termékcsalád” fogalma a közös márkajegyeket vagy funkciókat hordozó termékek csoportját jelöli. A munkahelyi közösségekben is gyakran élnek ezzel a metaforával, amikor a munkatársak kapcsolatát – legyen az támogató vagy éppen konfliktusos – „családi jellegűnek” nevezik. Gyakran a tanár is az osztályát eszerint definiálja: „olyanok vagyunk, mint egy nagy család”. Emellett a vallási, filozófiai és antropológiai szövegekben is előfordul, hogy az emberiséget vagy az emberi nemet „az emberi családnak” nevezik, ezzel utalva az összetartozás és közös eredet gondolatára.

Bár a család alapvető szerepet tölt be az emberek mindennapi életében, máig nincs egyetértés abban, hogy pontosan mit is értünk család fogalma alatta. A család fogalmának meghatározása a kutatók számára nem pusztán elméleti kérdés, hiszen annak társadalmi, politikai és jogi következményei is lehetnek. A definíció pontos meghatározása szükséges lehet pl. kutatások, vagy politikai intézkedések esetén. Azonban a túl szigorú és kötött fogalmak azt eredményezhetik, hogy azok, akik a kötött fogalom alá nem férnek be, kimaradnak bizonyos szolgáltatások alól, vagy esetleg úgy érezhetik, hogy az ő családjuk eltér a normától, tehát akár deviánsnak is tekinthetők.

Napjainkban a család, mint a társadalom egyik legmeghatározóbb intézménye, jelentős átalakuláson megy keresztül. A társadalmakban az individualizmus térnyerése, az urbanizáció erősödése, a nemi szerepek átrendeződése, valamint a kommunikációs technológiák fejlődése egyaránt nyomást gyakorolt a hagyományos családszerkezetre. E folyamatok következtében megváltozott a családi kapcsolatok jellege, a házassági szokások és a gyermekvállalás mintái, sőt, átalakult az „otthon” fizikai és szimbolikus jelentése is.

A család jelentősége különösen erőteljesen jelenik meg a közoktatásban, ahol a pedagógusok nap mint nap találkoznak a tanulók eltérő családi hátterével és azok hatásaival. Az iskola a család után a legfontosabb szocializációs színtér, így a családról alkotott elképzelések, tapasztalatok és elvárások közvetlenül befolyásolják a tanulók viselkedését, teljesítményét és érzelmi jólétét. A pedagógusok

[1] Jelen cikk a Filó Lajos Kutatóműhely kutatócsoport által indított kutatás keretében készült el, a „Keresztmetszetben a család” című, „80601E800” témaszámon támogatott belső projekt vállalásaként, melyet a Károli Gáspár Református Egyetem tudományos projektek támogatására kiírt pályázati konstrukció keretében finanszírozott.

DOI: 10.55072/DN.2025.2.69

gyakran találkoznak azzal, hogy a diákok különféle családmodellekből érkeznek – legyen szó egyszülős, mozaikcsaládokról, nevelőszülői hálózatban élő gyermekekről vagy akár többgenerációs együttélésben nevelkedő tanulókról. Ezért különösen fontos, hogy az oktatási intézményekben a család fogalmát rugalmasan és befogadó módon értelmezzük, hiszen a szűk definíciók kirekeszthetik azokat a gyerekeket, akik családi élete nem illeszkedik a hagyományos mintákba. A család sokféleségének megértése hozzájárulhat ahhoz, hogy az iskola olyan támogató környezetet teremtsen, amely minden tanulót egyformán képes befogadni, és érzékenyen reagál a különböző családi háttérből fakadó kihívásokra is.

A család az emberi társadalom egyik legősibb és legmeghatározóbb intézménye, amely évszázadokon át a közösségi élet alapját képezte. Egy mindig változó, alkalmazkodó társadalmi intézményről beszélünk, mely a kor, a társadalmi, a gazdasági és a politikai rendszerek szerint változott, feladatában és szerkezetében is folyamatosan átalakul. Jelen cikk célja, hogy átfogó képet adjon a család fogalmának sokszínűségéről és változékonyságáról.

A 21. században a család már nem egységes mintázatot követ: a válások, újraházasodások, egyszülős és mozaikcsaládok, valamint az azonos nemű párok megjelenése a családi élet új dimenzióit hozta felszínre. A biológiai kötelék mellett egyre hangsúlyosabbá válik a választott család, a gondoskodáson, érzelmi kötődésen alapuló kapcsolati háló. A digitális technológia is új helyszínként van jelen a családi kapcsolatok ápolására, mely teret nyit az online kommunikációra, a távkapcsolatokra, és a családi kapcsolatok új formáit teremti.

Mindez nem a család eltűnését jelenti, hanem annak folyamatos flexibilitását. A mai család sokszínű, dinamikus, s mindezek mellett kulturálisan, társadalmi szempontból, valamint személyes értékek mentén újra és újra meghatározza önmagát. A változások középpontjában továbbra is ugyanaz a mag marad: az emberi kapcsolatok, a gondoskodás és a kölcsönös felelősségvállalás igénye.

A család fogalmának „tankönyvi” változatai

Annak ellenére, hogy a család fogalmát mindenki ismeri és használja, mégsem tudunk egy olyan meghatározást adni rá, ami mindenki számára elfogadott és egységes. Ennek legfőbb oka, hogy a család és annak meghatározása folyamatosan változott, ahogy átalakult körülötte a társadalom, a gazdaság és a technika.

A legtöbb általunk ismert társadalomban voltak családok. A családok a közösség számára létszükséges feladatokat látnak el. Ám, hogy mi is a család, és hogy mit értünk a család fogalma alatt, az tudományáganként eltérő.

Ha az „iskolapadban” is fellelhető értelmezését szeretnénk megadni, többnyire érdemes „klasszikus” szöveggyűjteményekhez nyúlni, amelyek a legelfogadottabb fogalmakat tartalmazzák. Így a szociológián belül alapműnek számító szöveggyűjteményben[2] a család fogalmát a szerkesztő a társadalmi intézmények felől vezeti le. A társadalomban az embereket a társadalmi intézmények kapcsolják össze azáltal, hogy egyfajta közvetítő szerepet töltenek be köztük. A társadalmi intézmények normák és értékek rendszere, melyek feladata a

[2] Vö. ANDORKA Rudolf: *Bevezetés a szociológiába*. Osiris, Bp., 2006.

DOI: 10.55072/DN.2025.2.69

társadalmi élet szervezése oly módon, hogy a társadalom tagjai a társadalom számára hasznos és fontos funkciókat látnak el. A társadalmi intézmények közül mégis a legfontosabb a család.[3]

Andorka szerint a család egy társadalmi kiscsoport, mely kiscsoport tagjait közös ismérvek jellemeznek és kapcsolnak össze. A csoport tagjai kis létszámúak, személyesen ismerik egymást és egymással többnyire szoros kapcsolatban állnak.[4] Ez a definíció viszont megfelel egy baráti, munkahelyi csoport vagy iskolai osztály leírására is.

Talán közelebb visz a fogalom megalkotásához, amikor Andorka a kiscsoport fogalmát kibővíti az elsődleges csoport definíciójával. Az elsődleges csoportokban a tagok teljes személyiségükkel vesznek részt és érzelmileg gazdagabbak. Az elsődleges csoportban a résztvevők érzelmi biztonságot várnak és kapnak, valamint az itt kialakított kapcsolatok segítik a tagok személyiségfejlődését, itt megy végbe pl. a gyermekek szocializációja is.[5]

Folytatva a szociológiai szöveggyűjteményekben fellelhető definíciók áttekintését, a következő családfogalom a családot olyan kiscsoportnak tartja, amely tagjai házasság vagy leszármazás, esetleg örökbefogadás révén létrejött kapcsolat köti össze. Giddens ugyanis családnak az olyan emberek csoportját tartja, akiket közvetlen rokonsági kapcsolat fűzi össze, és amelynek felnőtt tagjai vállalják a gyermekek gondozását.[6]

A statisztikai családdefiníció ennél annyiban szűkebb, hogy csak a szülőket, akár egyedülálló szülőket, valamint a velük élő, nem házas gyermekeiket tekinti egy családnak. Ennek megfelelően három családtípust különböztet meg: házaspárt, házaspárt gyerekkel és egy szülőt gyermekkel. Ezeket a családtípusokat szokás még családmagnak vagy nukleáris családnak tekinteni.[7]

A néprajztudomány ennél is tágabb definíciót ad: nemcsak azokat tekinti egy családnak, akik együtt laknak és együtt étkeznek, hanem mindazokat a tagokat, akik külön élnek, akár külön háztartást is vezethetnek, de mégis szoros kapcsolatot tartanak fenn agymással. Ezen kívül a családhoz tartozónak mondja a nagyszülőket és rokonokat is, akik a családdal együtt élnek.[8]

Bodonyi és Hegedűs a családot úgy definiálja, hogy különnemű egyedekből álló, minimum két generációt magába foglaló olyan csoport, mely önmagát reprodukálja, de nem úgy, hogy tagokat vesz fel, hanem „önerőből".[9]

Hablicsek szerint a család társadalmi együttélés legkisebb egysége, a társadalmi fejlődés elmaradhatatlan eleme, a rokoni kapcsolatok változatos formája, mely folyamatosan követi a társadalmi viszonyok alakulását.[10]

---

[3] Ua.
[4] Ua.
[5] Ua.
[6] Vö. GIDDENS, Anthony: *Szociológia*. Osiris, Bp., 2008.
[7] ANDORKA, 2006.
[8] ANDORKA, 2006.
[9] BODONYI Edit és HEGEDŰS Judit: *Mi a család?* In: BODONYI Edit–BUSI Etelka–HEGEDŰS Judit–MAGYAR Erzsébet–VIZELY Ágnes (szerk.): *Család, gyermek, társadalom*. Bölcsész konzorcium, Bp., 2006. 9–10.
[10] HABLICSEK László: *A család kialakulása, a családformák változásai*. In: BALOGH Margit (et al., szerk.): *Magyarország a XX. században*. II. köt. Babits, Szekszárd, 1997. 204–210.

DOI: 10.55072/DN.2025.2.69

Takács és Szalma szerint a család olyan társadalmi intézmény, melyben a tagok együttműködnek, és maga a család mint társadalmi intézmény keretet biztosít a gyermekvállalásra és -nevelésre. Az ő megközelítésüket kiegészítik a szociálpszichológiai definícióval, mely szintén kiscsoportként aposztrofálja a családot, melyben a családtagok kapcsolata személyes és tartós.[11]

Ha a fenti definíciókat egyesítjük, akkor megkapjuk, hogy a család egy társadalmi intézmény, kis- és elsődleges csoport, melynek közvetítő szerepe van a társadalom felé. Társadalmi életet szervez, normákat és értékeket ad át a tagjai számára, és fontos funkciókat lát el a társadalom számára. Közös ismérvek jellemzik a családot, kis létszámúak, akik tagjai személyesen ismerik egymást és kapcsolatban állnak egymással. A család tagjai teljes személyiségükkel vesznek rész a családban, ami érzelmekkel telített. A család a személyiségfejlődés színtere, elsősorban a gyermekek szocializációját segíti, valamint azok nevelését látja el. A családok házasság, leszármazás révén jönnek létre és rokonsági kapcsolatokat fognak össze. Tagjai együtt laknak és együtt étkeznek, vagy ha külön élnek, szoros kapcsolatot tartanak fenn egymással. És végül a család legfontosabb feladata a tagok reprodukálása, gyermekek nemzése.

A fenti összevont definíció is jól láttatja, hogy bár sok szempontot magába foglal, mégis számos olyan kitétel nincs benne, amely a 21. században megtalálható, vagy ami a laikus családfogalmakban megvannak.

A fenti definíciódeficit eredményeként örökérvényű lehet Cseh-Szombathy László gondolata, amit közel ötven éve fogalmazott meg, hogy talán nem is szükséges és nem is lehetséges egy kizárólagos érvényű családefiníció megalkotása és használata: „*Nemcsak egyetlen családefiníció lehetséges, hanem a definíciók egész sora is elképzelhető és indokolt lehet. A család sokféle megnyilvánulása, belső szerkezete, a társadalomban elfoglalt helye többféle szempontból vizsgálható, és egyes definíciók értéke attól függ, hogy a választott szempontból végzett kutatást mennyiben segítik elő. Nincs abszolút mérce, amely szerint az eddig kidolgozott család-meghatározások rangsorolhatók lennének* […]”.[12]

Tehát Cseh-Szombathy szavait megragadva elmondható, hogy nehéz, talán lehetetlen családfogamat adni, s ha valaki megteszi, a megközelítések tárházával találja szembe magát. A legtöbb definíció viszont abban egyetért, hogy a család egy változó konstrukció. Koronként, társadalmaként és kultúránként is eltérhet, és mindig alkalmazkodik az adott kor társadalmi elvárásaihoz. Boss, Bryant és Mancini[13] értelmezése is a fenti álláspontot erősíti. Szerintük a család egy folyamatosan működő rendszer, amelyben kölcsönhatásban lévő személyek kapcsolódnak egymáshoz közös szerepek, szabályok és szertartások révén – sokkal inkább a felsoroltak által, mint a közös biológiai kötelékek által. A következő fejezetekben a család fogalmának fejlődését, megközelítéseit nézzük át a nemzetközi és hazai szociológiai szakirodalmak áttekintésével.

---

[11] Vö. TAKÁCS Judit—SZALMA Ivett: *Családszociológiai alapfogalmak*. In: SZALMA Ivett—TAKÁCS Judit (szerk.): *Családszociológiai mozaik*. Debreceni Egyetemi Kiadó, Debrecen, 2022.

[12] CSEH-SZOMBATHY László: *A család meghatározása*. In: CSEH-SZOMBATHY László (szerk.): *Családszociológiai problémák és módszerek*. Gondolat, Bp., 1979. 10–33.

[13] Vö. BOSS, Pauline E.–BRYANT, Chalandra M.–MANCINI, Jay A.: *Family Stress Management*: *A Contextual Approach*. Sage Academic Books, Thousand Oaks, 2019.

DOI: 10.55072/DN.2025.2.69

Család mint interakciós közeg

Az interakcionalista családszociológia nem egyetlen természetes vagy „tipikus" családformát tekint kiindulópontnak. Ehelyett a családot olyan dinamikus kapcsolatrendszerként értelmezi, amelyet a benne résztvevők spontán és folyamatos interakciói hoznak létre. A család lényegét tehát a tagok közötti kölcsönhatások, ezek elemei, valamint a közösen kialakított jelentések és elképzelések adják. Az egyének személyisége ezekben a kapcsolatokban formálódik, a családi identitás pedig a közös rituálék, értelmezési keretek és szimbolikus jelentések révén épül fel.[14]

Az interakcionális iskola egyik jeles képviselője Burgess[15] a családot egymással kölcsönhatásban álló személyek közösségeként határozta meg. Felfogása szerint a család addig létezik, amíg a családtagok közötti interakció fennmarad. Már a 20. század elején eltért attól a szemlélettől, amely a családot jogi és szokásrendi alapokon nyugvó társadalmi intézményként értelmezte. Burgess felismerte, hogy a család dinamikus, folyamatosan változó jelenség, és hogy a jogi, valamint gazdasági szerepek fokozatosan háttérbe szorulnak, miközben egyre inkább az érzelmi és támogató funkciók kerülnek előtérbe. Gondolatmenete alapján a család mintázatait az életkörülmények alakítják, és a helyi közösség szokásai és normái formálják.

A családi kapcsolatok mintáinak vizsgálata során arra jutott, hogy „a család egymással kölcsönhatásban álló személyek egysége". Ez az egység él, változik és növekszik, szerinte akár egy „önálló személyiség" is lehetne. Elméletében a család fennmaradása nem a tagjainak harmonikus kapcsolatától függ, nem is a konfliktusoktól bomlik fel, szerinte a család mindaddig él, amíg a tagjai kölcsönhatásban vannak egymással, és csak akkor szűnik meg, ha az interakció is megszűnik köztük. De ez az interakció nem csak a családon belüli kommunikációra vonatkozik, hanem a család és a társadalom közti kölcsönhatásra is. Burgess úgy vélte, hogy a család nem csak tagok közti interakció összessége, hanem ebben a kölcsönhatásban maguk a tagok kialakítanak egy képet a családról, s ezen kép alapján a család intézményi jelleget nyer. Ez az, amit a család mint társadalmi intézmény fogalom alatt értünk.[16]

Burgess a fenti koncepciót később kiegészítette azzal, hogy az elsődleges interakcióba álló csoporttól elkülönítse a családot úgy, hogy nagy jelentőséget tulajdonított a családtagok által betöltött társadalmi szerepeknek is, mondván, hogy a családon belül mindenki meghatározott társadalmi szerepek szerint lép interakcióba egymással.[17]

Amint azt a későbbiekben látni fogjuk, Burgess családfelfogásának szinte minden eleme hatással volt a későbbi családszociológiai elméletekre. A funkcionalista gondolkodók – köztük Parsons – számos meglátását átvették a modernizáció és a családi funkciók átalakulásának kapcsolatáról. A strukturalista

[14] Vö. HUSZ Ildikó: *Mi a család? Tanulmányok a család fogalmáról a jelenkori Magyarországon*. Akadémiai, Bp., 2022.
[15] Vö. BURGESS, Ernest W.: *The Family as a Unity of Interacting Personaltiti*. Tha Family, 1926/1.
[16] Ua.
[17] HUSZ, 2022.

DOI: 10.55072/DN.2025.2.69

gondolkodók számára Burgess megállapításai a családi kapcsolatok szerkezeti elemeiről – például a jogi kötelékekről, a vérségi kapcsolatról vagy az együttélésről – kiindulópontként szolgáltak. A konstruktivista irányzatok pedig építeni tudtak arra a szemléletére, hogy a család a tagok közötti interakciók révén jön létre, bár ők nagyobb hangsúlyt helyeznek az egyéni értelmezésekre, mint a hagyományos társadalmi szerepekre. Noha Burgess elsősorban a nukleáris családot vizsgálta, az általa képviselt interakcionalista megközelítés jól alkalmazható a tágabb rokonsági hálózatok és a modern, többgenerációs családok működésének elemzésére is.[18]

Strukturális funkcionalista iskola – a nukleáris család mint ideál

A nukleáris család fogalmát Murdock fogalmazta meg először.[19] Ő a családot úgy írta le, amely olyan társadalmi csoport, ami közös lakóhely, gazdasági együttműködés és a reprodukció által jellemezhető. Magába foglalja a nőt és a férfit, akik társadalmilag elfogadott szexuális kapcsolatban élnek, valamint egy vagy több saját vagy örökbefogadott gyermeket is.[20]

A fenti meghatározással a vérségi kötelékre, a közös lakóhely meglétére, a heteroszexualitásra és a szülő-gyerek kapcsolatra helyezte a hangsúlyt a család definícióját illetően. Ezzel megadta a nukleáris család meghatározását, melyet amúgy univerzális intézménynek tekintett azért, mert már a korábban is létezett, és alapvetőnek tekintette, mert a többi családrésztől jól elkülöníthető. A család funkcióit tekintve négy feladatot emelt ki Murdock: a reprodukciót, a szexuális szabályozást, a szocializációt, valamint a gazdálkodást. Ezek a funkciók egyben kijelölik, legitimálják és megszilárdítják a nemek közötti munkamegosztás optimálisnak tekintett formáját is, amelyben a férfiak feladata a család eltartása, a nők pedig gondoskodnak a gyermekekről és a háztartásról.[21]

Stephens meghatározása összecseng Murdock-évl, mert Stephens a családot egy házasságon és házassági szerződésen alapuló megállapodásként határozta meg. Az ő megközelítésében a család magába foglalta a szülői jogokat és kötelezettségeket, a szülők és a gyermekek közös lakóhelyét, valamint a szülők közti kölcsönös gazdasági kötelezettségeket.[22]

A következő megközelítést Parsons adja, aki szintén a nukleáris családot tekinti alapnak, mert szerinte ez a családforma felel meg az aktuális gazdasági-mobilitási trendnek. Álláspontja szerint ráadásul a család számos funkcióját átvették más társadalmi intézmények, így csak kettő maradt, a szocializáció és a felnőtt személyek stabilizálása. A két feladatot a férfi és a nő különböző szerepek betöltésével látják el úgy, hogy a nők inkább expresszív feladatokat töltenek be,

[18] Ua.
[19] Vö. MURDOCK, Georg Peter: *Social Structure*. Free Press, New York, 1949.
[20] WEIGEL, David J.: *The Concept of Family An Analysis of Laypeople's Views of Family*. Journal of Family Issues, 2008/11. 1426–1447.
[21] HUSZ, 2022.
[22] WEIGEL, 2008.

DOI: 10.55072/DN.2025.2.69

leginkább a család összetartozásáért felelnek, míg a férfiak inkább instrumentális szerepeket látnak el, így rajtuk keresztül kapcsolódik a család a társadalomhoz.[23]

A kritikák hatására megjelentek olyan családfogalmak, amelyek arra törekedtek, hogy minél több, új családformát magába tudjon olvasztani. Popenoe[24] szerint a minimális családhoz elég egy felnőtt és egy eltartott, a szülőknek nem kell különneműnek vagy házasnak lennie.[25] Trost minden olyan együttélést családnak tekint, ahol legalább ketten élnek, ide tartoznak a házasságon kívül élő párok, egyszülős családok, és minden olyan forma, ahol egy felnőtt egy gyerekkel él.[26]

Furstenberg a család fogalmát kiterjeszti a vérségi és jogi kategóriákon túl úgy, hogy hangsúlyozza a választott és informális kapcsolatok jelentőségét a család fogalmát illetően: „*A család fogalmába beletartozik a vér szerinti, jogi, örökbefogadási és informális kapcsolatok, beleértve a fiktív vagy társadalmilag elfogadott rokonságot is*”.[27]

A fent felvázolt családfogalmakat több oldalról érte vád. Sokan úgy gondolják, hogy a nukleáris családmodell elavult, és már nem tud reagálni a társadalmi sokszínűségre és változásokra. A fenti koncepciók nem tudnak mit kezdeni a kétkeresős családmodellel, az egyszülős vagy mozaik családokkal, az önkéntes gyermektelenséggel, vagy az azonos nemű párok láthatóságával.[28]

A fenti fogalmak a nukleáris család ideáljából indulnak ki, de végül maguk is megkérdőjelezik azt. A fenti elméletalkotók jól látták, hogy a modern elvárásoknak és a valóságot tükröző sokszínű családformáknak nem felel meg, nem írja le a hagyományos nukleáris család, mert a jelenben megtalálható családformák jóval színesebb és változatosabbak ettől a családmodelltől. Így kiindulva a nukleáris családmodell alapját (pl. tagok száma) megtartva, próbálnak más szempontokat is érvényesíteni és a határokat tágítani a család fogalmát illetően.

A család konstruktivista megközelítése

A család konstruktivista megközelítésének tárgyalásakor fontos kiemelni, hogy számos kutató nem tartja szükségesnek a család fogalmának pontos meghatározását. Sőt, egyesek kifejezetten hangsúlyozzák, hogy a definícióalkotás nemcsak lehetetlen, hanem akár káros is lehet, hiszen egy merev definíció óhatatlanul

[23] Vö. PARSONS, Talcot: The American Family: Its Relations to Personality and to the Social Structure. In: PARSONS Talcot—BALES Robert (szerk.): *Family, Socialization and Interaction Process*. The Free Press, New York, 1955.
[24] Vö. POPENOE, David: *American Family Decline 1960–1990*: A Review and Appraisal. Journal of Marriage and the Family, 1993/3.
[25] HUSZT, 2022.
[26] TROST, Jan: *Family as a Set of Dyads*. Marriage & Family Review, 1999/3–4. (28.) 79–91.; WEIGEL, 2008.
[27] FURSTENBERG, Frank F.: *Banking on Families: How Families Generate and Distribute Social Capital*. Journal of Marriage and Family, 2005/4. (67.) 809–821.
[28] DERMOTT, Ester–Fowler, Tim: *What is a family and why does it matter?* Social Sciences, 2020/9., 83.; LEE, J. Y.–BENTZON, R.–DI NUCCI, E.: *What Is A Family? A Constitutive-Affirmative Account*. Bioethical Inquiry, 2024/21. 647–657.

DOI: 10.55072/DN.2025.2.69

kizárhatna olyan családformákat, amelyek a valóságban léteznek és a laikus család kategóriájába tartoznak.[29]

A konstruktivista megközelítések igyekeznek megragadni a családformák sokszínűségét, valamint a családi kapcsolatok jelenkori bonyolultságát, eleve megkérdőjelezve a család statikus voltát, vagy azt, hogy a család leírható-e objektív tényezőkkel, vagy létezik-e egyáltalán konkrét családiideál. A konstruktivista megközelítések a család helyett családokról beszélnek.[30]

A megközelítés lényege, hogy a család társadalmi konstrukció, a tagok interakciójából és azok értelmezéséből létrejövő társadalmi gyakorlat. Tehát a családformák helyett olyan gyakorlatokra fókuszál, amelyek révén a tagok fenntartják, működtetik, mozgatják a családi kapcsolatokat. Ebben az értelemben a figyelmet a mindennapi cselekvésekre kell irányítani, vagyis azokra a gyakorlatokra, amelyek a család működését fenntartják. A családot nem előre rögzített szerepek elfogadása teszi azzá, ami, hanem az, ha valaki aktívan részt vesz a közös, hétköznapi tevékenységekben, amelyek révén a családi élet ténylegesen megvalósul.[31]

Finch cikkében abból indul ki, hogy a kortárs családokat vizsgáló legújabb és legmeghatározóbb empirikus kutatások egyaránt kiemelik, hogy a családok összetétele rendkívül sokféle, a családi kapcsolatok pedig folyamatosan változnak. Ennek következtében azok az emberek, akiket valaki élete egy adott szakaszában „a családjának" tart, idővel megváltozhatnak. Az életünk folyamatos változása miatt egyre kevesebben tudják egyszerűen a háztartásuk tagjait vagy pusztán rokoni kapcsolatokat felsorolva megválaszolni a kérdést: „Kik alkotják a családomat?". Sokan közülük úgynevezett „választott családokban" élnek, amelyekben például azonos nemű partnerek vagy egymáshoz közel álló barátok alkotnak családi közösséget.[32]

Finch a változó társadalmi környezet hatását és a családok megjelenítésével kapcsolatos érvelését három fő szempont mentén vizsgálja: először is, hogy szerinte a család nem azonos a háztartással; másodszor, hogy a családok szerkezete és összetétele időben folyamatosan változik; harmadszor pedig, hogy miként kapcsolódik össze a személyes identitás és a családi hovatartozás. Az első állításnak igazolására elég, ha csak a válás utáni családok példáját megnézzük. Ez a legalkalmasabb forma annak bizonyítására, hogy a szülők nem egy háztartásban élnek, mégis közösen nevelik a gyermekeiket.

A családok az idő múlásával folyamatosan változnak, ahogy az emberek életútja és életmódja is átalakul. Ezért a családok megjelenítésekor fontos felismerni, hogy a családi életet nemcsak a tagok összetétele, hanem a kapcsolatok dinamikája határozza meg – az, hogy hogyan kommunikálnak, viselkednek egymással, és milyen elvárások mentén működnek. A „Ki a családom?" kérdés így valójában azt jelenti: „Mely kapcsolataim bírnak családi jelleggel?". Bár az életkörülmények és a társadalmi változások gyors üteme miatt a családok formája időről

[29] DERMOTT–FOWLER, 2020; CSEH-SZOMBATHY, 1979.
[30] HOLSTEIN, James A.–GUBRIUM, Jay: *What is Family? Further Thoughts on a Social Constructionist Approach*. Marriage & Family Review, 1999/28. 3–4. 3–20.
[31] HUSZ, 2022.
[32] FINCH, Janet: *Displaying Families*. Sociology, 2007/41. 65–81.

DOI: 10.55072/DN.2025.2.69

időre módosul, ez nem feltétlenül jelenti a kapcsolatok instabilitását. A kutatások szerint az emberek tudatosan törekednek arra, hogy saját igényeiket összehangolják szeretteikével, és megőrizzék a kötődés és elkötelezettség érzését. A családi kapcsolatok fenntartása tehát aktív erőfeszítést igényel, annak folyamatos megerősítését, hogy akár egy volt partner, mostohagyermek vagy közeli barát is valóban a család részét képezi.[33]

A harmadik ok, amiért a megjelenés fontos a mai családokban, az a személyes identitáshoz való kapcsolódás. A heteroszexuális párkapcsolatokon vagy egyedül élő embereken alapuló családi kapcsolatokról szóló újabb kutatások arra utalnak, hogy a családok „választott" jellege sokkal elterjedtebb, és magában foglalja a rokonság és a barátság közötti határok elmosódását. A kapcsolatok folyamatos változása elkerülhetetlenül magával hozza az egyéni és családi identitás folyamatos újradefiniálását.[34]

Finch elméletében a családi kapcsolatokat nemcsak „meg kell valósítani", hanem meg is kell mutatni. A vérségi kapcsolat a testvérrel vagy egy gyerekkel akkor is megmarad, ha a kapcsolatunk éppen nem működik jól, de ilyen helyzetben ők valójában nem képezik a „jelenlegi családom" részét. Szerinte a kapcsolatok gondozásának és elmélyítésének fontos eleme a „megjelenítés", amely segít abban, hogy a kapcsolatok családszerű jellege megerősödjön. A „megjelenítés" fogalma lehetőséget ad annak megértésére, miként válnak bizonyos társadalmi gyakorlatok kifejezetten „családi" gyakorlatokká egy olyan világban, ahol a család lényegét nem a „családhoz tartozás" ténye, hanem a „családi tevékenységekben való részvétel" határozza meg.[35]

Dermott és Fowler[36] a folytatásban rámutatnak arra, hogy a család fogalmát a legtöbb esetben – kimondva vagy kimondatlanul – egy olyan intézménnyel azonosítják, ahol felnőttek gyermeket nevelnek. A szerzők azonban megkérdőjelezik ezt a szűk értelmezést, és amellett érvelnek, hogy a családot inkább társadalmi gyakorlatok összességeként kell felfogni, hiszen a család maga is társadalmi konstrukció. Véleményük szerint a családról szóló diskurzus túlságosan a szülő–gyermek viszonyra korlátozódik, így a családot gyakran statikus, egyetlen funkcióval – a gyermekneveléssel – rendelkező intézményként mutatja be. Ezzel szemben az általuk képviselt megközelítés, a „családi gyakorlatok" szociológiai koncepciója, a családot dinamikus, folyamatosan formálódó egységként értelmezi, amelyet a tagok mindennapi tevékenységei hoznak létre, nem pedig a jogi vagy vérségi kötelékek. Emellett hangsúlyozzák a kulturális kontextus szerepét is a család jelentésének alakításában és változásában.

A szerzők álláspontja szerint a családkutatásnak nem elsősorban arra kellene törekednie, hogy meghatározza, mi a család, hanem inkább arra, hogy feltárja, mit tesznek, hogyan működnek a családok a mindennapokban. A családot nem annyira a vérségi vagy jogi kapcsolatok, hanem sokkal inkább azok a kulturális gyakorlatok határozzák meg, amelyeket egy adott közösség családi jellegűnek tekint. A „családi gyakorlatok" megközelítésben a család társadalmi projektként

[33] Ua.
[34] Ua.
[35] Ua.
[36] DERMOTT–FOWLER, 2020.

DOI: 10.55072/DN.2025.2.69

értelmezhető: nem egy intézmény, hanem személyek közötti kapcsolatok hálózata, amelyet közös tevékenységek tartanak fenn. A család tehát a cselekvés által jön létre és marad fenn. E szemléletben a mindennapi gesztusok – mint például egy telefonhívás, e-mail küldése vagy egy csésze tea családtaggal való elfogyasztása – mind hozzájárulhatnak a család megéléséhez. A lényeg nem az, hogy milyen formális kapcsolat köti össze az embereket, hanem az, hogy közös cselekvéseik révén képesek-e olyan köteléket létrehozni, amelyet családként lehet értelmezni. A szerzőpáros szerint a családnak tehát először megkell alakulnia, láthatóvá kell válnia – mint ahogy ez Finchnél is megjelenik -, majd a közösségnek is el kell ismernie azt családnak.[37]

Lee, Bentzon és Di Nucci[38] tanulmányukban arra vállalkoznak, hogy a hosszú időn át meghatározó bio-heteronormatív családfelfogást felváltsák a család úgynevezett konstitutív-affirmatív modelljével. E megközelítésben a család nem statikus egységként jelenik meg, hanem olyan dinamikus rendszerként, amelyet a feltételezett családtagok közötti érzelmi és megerősítő (affirmatív) kapcsolatok folyamatosan alakuló hálózata hoz létre és tart fenn.

A szerzők cikkükben arra hívják fel a figyelmet, hogy a mai nyugati társadalmak továbbra is a nukleáris családot – amely egy heteroszexuális párból és genetikailag rokon utódokból áll – tartják ideális családszerkezetnek. Ebben a hagyományos nukleáris modellben implicit módon megjelenik mind a bionormativitás – a családtagok közötti biológiai rokonság értékelése –, mind a heteronormativitás – a monogám, heteroszexuális párkapcsolatok értékelése „a család" alapjaként. Azonban napjainkban a válási arányok, a házasságon kívüli együttélés, az egyedülálló szülők aránya mind emelkedtek, és egyre gyakoribbá válik, hogy az emberek a nukleáris ideáltól eltérő, sokféle módon alapítanak családot.[39]

Tanulmányukban bemutatnak néhány példát olyan családformákra, amelyek eltérnek a „biológiai-heteronormatív ideáltól", így több háztartásból álló családokat, vagy például a „platonikus közös gyermeknevelést".[40,41] Az így bemutatott nem szokványos családszerkezeteken keresztük vezetik le a szerzők, hogy a bemutatott különböző családformák szerintük teljesen elfogadható családmodelleket eredményeznek, tekintettel a bennük rejlő szoros kapcsolatok természetére. A cikkük arra mutat rá, hogy valójában nem a családtagok *összetétele* a fontos a család fogalmának rekonstruálásánál, hanem az, hogy ezek a különböző szereplők milyen kapcsolatban állnak egymással, ami döntő fontosságú ahhoz, hogy családnak tekintsük őket.[42]

Összefoglalva a család konstruktív megközelítései arra hívják fel a figyelmet, hogy a modern világban bekövetkezett társadalmi, gazdasági és technikai

[37] DERMOTT–FOWLER, 2020.
[38] LEE–BENTZON–DI NUCCI, 2024.
[39] Ua.
[40] Co-parenting vagy platonikus szülői szerepvállalás, vagy „közös szülői szerepvállalás" egy olyan kifejezés, amelyet olyanokra használnak, akik hosszú ideje barátok, nincs gyermekük, és romantikus kapcsolat nélkül szeretnének gyermeket nevelni; Ugyanígy ez a közös szülői feladatok ellátása olyan személyek között is megvalósulhat, akiknek elsődleges közös érdeke az, hogy szülők legyenek.
[41] LEE–BENTZON–DI NUCCI, 2024.
[42] Ua.

DOI: 10.55072/DN.2025.2.69

változásoknak köszönhetően a családformák számos változata alakult ki. Ezek a változatok pedig léteznek, élnek és működnek. A hagyományos családfiníciók nem tudnak mit kezdeni a modern családformákkal és ezáltal elkerülhetetlen, hogy újból és újból visszatérjenek a nukleáris család idealizálásához. A család konstruktív megközelítése nem azt hangsúlyozza, hogy a családot kik alkotják, hanem azt, hogy a tagok milyen kapcsolatban vannak és milyen hétköznapi gyakorlatot működtetnek a kapcsolat fenntartásához. Az elmélet így képes értelmezni a jelen világ szerteágazó családformáit és beilleszteni azt egy újszerűbb családfiníciába. A következő fejezetben a családfiníció hálózati megközelítéséről olvashatunk, ami tovább tágítja a családok sokszínűségének kereteit.

A családfogalom hálózati megközelítése

Widmer szerint a családfogalom „konfigurációs megközelítése" sokkal inkább hozzájárul ahhoz, hogy megértsük a család definíciójának sokszínűségét, mint bármelyik más magyarázat. A szerző elméletére nagy hatással volt Elias, aki a konfigurációkat úgy határozta meg, hogy azok olyan függőségi hálózatok, amelyek az emberek között alakulnak ki, és őket kötik össze. A konfigurációt egymástól függő személyek struktúrájaként határozza meg.[43]

Ennek hatására Widmer a konfiguráció elméletét levetítette a családokra. Szerinte a fenti meghatározás alapján a családok nem zárt csoportok, hanem inkább folyamatorientált, egymástól függő hálózatok, melyben az egyének együttműködnek, hogy segítsék egymást, de egyben akadályozzák is egymást az erőforrások elosztásának egyenetlensége miatt. Widmer szerint, ha a családok leírására csak a háztartások összetételét vizsgáljuk, kihagyjuk a családi folyamatok, valamint a családok közti függőség összetettségének megértését.[44]

A családok sokféleségét konfigurációs megközelítésben vizsgáló kutatások abból a feltevésből indulnak ki, hogy a család lényegét az adja, amikor a tagok közösen megteremtik annak az érzését, hogy ők egy közösséghez, egy „mi"-hez tartoznak. Ez a közös identitás az egymás iránti intimitás, bizalom és a hosszabb idő alatt kialakult kölcsönös elköteleződés alapján formálódik.[45]

A kölcsönös függőség megközelítése arra ösztönzi a kutatókat, hogy azokra a kapcsolatokra és tevékenységekre irányítsák figyelmüket, amelyekben az egyik személy valamilyen funkciót tölt be a másik életében. A függőség foka azt mutatja meg, mennyire hagyatkozik valaki a másikra egy adott interakcióban, míg a kölcsönös függőség arra utal, hogy a két fél milyen mértékben van egymásra utalva.[46]

A hálózati és függőségi konfigurációkat képviselők szerint a családok sokféleségének pontosabb megértéséhez a szociológiának és más tudományoknak túl kell lépnie azokon az osztályozási rendszereken, amelyek pusztán a háztartások

[43] Vö. WIDMER, Eric: *Family diversity in a configurational perspective*. In SCHNEIDER, Norbert–KREYENFELD Michaela (eds.): *Research Handbook on the Sociology of the Family*. Cheltenham, Edward Elgar Publishing Ltd., 2021. 60–72.
[44] Ua.
[45] Ua.
[46] Ua.

DOI: 10.55072/DN.2025.2.69

összetételére épülnek, így például, hogy egy család nukleáris, mozaik-, egyszülős vagy azonos nemű szülőkből álló-e. Az ilyen kategóriák gyakran tovább idealizálják a nukleáris családmodellt, miközben figyelmen kívül hagyják azokat a sokrétű kapcsolati mintázatokat, amelyek a különböző – mint pl. a fent említettek - háztartási formákon belül is léteznek. A család egységének meghatározásához ezért nem a háztartás szerkezetét kell ismernünk és alapként kezelnünk, hanem inkább azokat a függőségi konfigurációkra kellene összpontosítani, amelyeket az emberek tudatosan alakítanak és tartanak fenn életük során. A családok konfigurációs megközelítése azon az elképzelésen nyugszik, hogy a családformák sokfélesége az egyre bizonytalanabb társadalmi környezetre adott válaszként, a családtagok tudatos és aktív cselekvéseinek következményeként alakul ki. Ennek megfelelően a kutatóknak nem a család szerkezetét, hanem a családok összetartozásának sokféleségét kellene vizsgálni és azt, hogy ezek a konfigurációk milyen hatással vannak az egyéneket összekötő viszonyokra.[47]

A hálózati kapcsolatok irányzat egyre inkább önálló megközelítésként van jelen a családszociológiai vizsgálatokban. Azonban mindegyik irányzat igyekszik figyelembe venni a 21. század sokszínű családi szerkezetét és ehhez alkalmazkodni. Az eltérő definíciók nem abból adódnak, hogy a családszociológia képtelen meghatározni a családot, hanem pont abból a sokszínűségből adódik, ami a szociológiát és irányzatait is jellemzi.

A legjelentősebb elméleti különbség a konstruktivista és a strukturalista-funkcionalista megközelítések között figyelhető meg. A konstruktivista irányzat szerint a család nem tekinthető objektív, mindenki számára azonos tartalommal bíró társadalmi formának, ezért nem is határozható meg külső, általános kritériumok alapján. Ezzel szemben a strukturalista-funkcionalista szemlélet továbbra is törekszik a család ilyen módon való meghatározására, miközben igyekszik nyitottabb, befogadóbb definíciókat kialakítani. A modern társadalmakban azonban, ahol a családi élet egyre sokszínűbb formákat ölt, egyre nehezebb olyan meghatározást találni, amely valóban minden típust magában foglal. Ennek ellenére a strukturális megközelítések továbbra is meghatározóak, nemcsak a politikai és jogi, hanem a tudományos diskurzusban is. Ennek hátterében részben gyakorlati okok állnak: az egyszerű, külső jegyekkel (például vérségi kapcsolat, közös háztartás) leírható családfogalmak jól használhatók statisztikai adatgyűjtések és kvantitatív kutatások során. Ugyanakkor a kutatónak tudatában kell lennie azzal, hogy bármely ilyen külső kritérium választása elkerülhetetlenül kizárhat olyan személyeket vagy funkciókat, amelyek a család szerves részét képezhetik.[48]

Bár Bernardes[49] azt írja, hogy a „*család vagy nukleáris család fogalma rendkívüli erővel és hatalommal bír, mert ez olyan fogalom, amelyet a társadalom szinte minden tagja meg tud határozni, és amelyet számos hatalmi csoport (politika, erkölcs, vallás) állítólag támogat és tisztel*”, elsősorban mégis inkább csak gyakorlati okok magyarázhatják, hogy a nukleáris család továbbra is kiemelt helyet foglal el a tudományos gondolkodásban. Ennek oka azonban nem

[47] Ua.
[48] Vö. HUSZ, 2022.
[49] BERNARDES, Jon: *We Must Not Define “The Family”!* Marriage & Family Review, 1999/28. 3–4., 21–41.

DOI: 10.55072/DN.2025.2.69

feltétlenül az, hogy a kutatók többsége normaként vagy kulturálisan uralkodó családformaként tekintene a nukleáris családra, hanem inkább az, hogy viszonyítási pontként szolgál, amelyhez képest az eltérő családformák leírhatóak és értelmezhetőek. A problémát nem a nukleáris család viszonyítási pontként való alkalmazása adja, hanem az, ha a kutató nem teszi egyértelművé, milyen céllal azonosítja a család fogalmát a nukleáris modellel, ezzel ugyanis közvetve hozzájárulhat annak normatív érvényűvé tételéhez.[50]

A családszociológia egyik legnagyobb kihívása ma az, hogy képes-e egységes elméleti keretben értelmezni a családi élet sokszínűségét, mint például a heteronormatív nukleáris családformától eltérő családok arányának növekedését, a többgenerációs kapcsolatok és az oldalági rokonság szerepének felértékelődését, a baráti kapcsolatok megnövekedett jelentőségét, valamint a háziállatok családtagként való elfogadását. A család sokszínűsége, valamint a különböző formák közötti hasonlóságok megértése egyre inkább meghaladja a hagyományos strukturalista megközelítések korlátait. Ezzel szemben az alternatív irányzatok – különösen a konfigurációs és a konstruktivista megközelítések – ígéretesebbnek mutatkoznak, mivel nagyobb hangsúlyt fektetnek az egyéni értelmezésekre, például arra, hogy ki számít valaki számára családtagnak, és miért. Ezáltal alkalmasabbak a családformák sokféleségének egységes, mégis rugalmas elemzésére.[51]

Összegzés

A 21. században a család fogalma jelentős átalakuláson ment keresztül, amelyet a társadalmi normák változása, a technológiai fejlődés, a gazdasági kihívások és az új jogi keretek egyaránt formáltak. A mai család már nem korlátozódik a hagyományos nukleáris modellre, hanem sokféle formában létezik: ide tartoznak az egyszülős háztartások, az azonos nemű párok, a házasság nélkül együtt élők, a többgenerációs családok, valamint a digitális eszközökön keresztül fenntartott kapcsolatok is. Mindez az inklúzió, az individualizmus és a nemi szerepek újraértelmezését célzó társadalmi folyamatokat tükrözi.

A globalizáció és a mobilitás növekedése új családi mintákat hozott létre, például a határokon átívelő vagy távkapcsolati családokat, amelyek működését nagymértékben a digitális kommunikáció teszi lehetővé. A gazdasági bizonytalanság, a megélhetési költségek növekedése, az oktatás demokratizálása és a munkaerőpiac instabilitása szintén hatással vannak a házasságkötésre és a gyermekvállalásra, gyakran kitolva ezeket az életszakaszokat.

Mindezek ellenére a család továbbra is az érzelmi biztonság, a szocializáció és a gondoskodás alapvető kerete marad. Formája és működése azonban folyamatosan alkalmazkodik a modern élet kihívásaihoz. A változások mélyebb megértése nemcsak a szociológusok és döntéshozók számára kulcsfontosságú, hanem az oktatás, az egészségügy és a szociális élet területén dolgozók számára is, akik a sokféle családszerkezet jólétét kívánják támogatni. A 21. századi család a mai emberi kapcsolatok sokrétűségét és változékonyságát tükrözi,

[50] Vö. HUSZ, 2022.
[51] Vö. WEIGEL, 2008; HUSZ, 2022.

DOI: 10.55072/DN.2025.2.69

megkérdőjelezve a merev kategóriákat, és egy befogadóbb, rugalmasabb családfelfogás irányába mutatnak.

A család fogalmának definiálása azért is fontos, mert minden alkalommal, amikor pl. egy kutató kimondja a család kifejezést, hatással van a társadalomra: pl. legitimál bizonyos társadalmi normákat,[52] amelyek már nem léteznek, vagy nem olyan mértékben, mint korábban (pl. a nők háztartásban elfoglalt, vagy a férfi családeltartó szerepét) vagy kizárnak embereket bizonyos jóléti juttatásokból (pl. családi támogatások, CSOK).

A család meghatározása nemcsak a magánéletben, hanem a társadalom, a politika, a gazdaság és a jog területén is jelentős következményekkel jár. A társadalmi értelmezések például olyan eseményekben, mint az „anyák vagy apák napja, egyszerre erősíthetik bizonyos családmodellek elfogadottságát és kirekeszthetik az azoktól eltérő formákat. A politikai meghatározások befolyásolhatják a döntéshozatalt olyan esetekben, mint például amikor a kormányzati támogatások feltételeként „normális" családi kapcsolatok fenntartását írják elő, vagy amikor egyes családtervezési modelleket előnyben részesítenek másokkal szemben. Ilyen lehet egyes támogatásokra vagy adókedvezményekre való jogosultságok elnyerése, illetve az azonos neműek házasságának el nem ismerése. Mindez azt mutatja, hogy a család definíciója közvetlen hatással van az emberek életének számos területére.

A család sokszínű átalakulása természetes módon jelenik meg a közoktatás intézményeiben is, ahol a tanulók eltérő családi háttere és kapcsolati mintázatai napi szinten formálják az iskolai életet. A pedagógusok nemcsak a hagyományos nukleáris családokból érkező gyermekekkel találkoznak, hanem olyan diákokkal is, akik mozaikcsaládban, egyszülős háztartásban, nevelőszülőknél, többgenerációs együttélésben vagy akár kétlaki, digitálisan fenntartott családi kapcsolatok között élnek. A családformák sokfélesége kihívások elé állítja az iskolát, hiszen a tanulók érzelmi biztonsága, iskolai teljesítménye és szociális fejlődése nagymértékben függ a családban megélt tapasztalatoktól. Emiatt különösen fontos, hogy a közoktatási rendszer rugalmasan és érzékenyen reagáljon a változó családi mintákra: a befogadó iskolai kommunikációtól kezdve a pedagógiai támogatási formákig. A családról alkotott társadalmi és politikai definíciók ugyanis közvetlenül jelennek meg a tanórai példákban, az iskolai rendezvényekben (pl. anyák napja, apák napja), a gyermekvédelmi eljárásokban vagy a szülői együttműködés kereteiben is. Így a család fogalmának értelmezése nem csupán elméleti kérdés, hanem a mindennapi iskolai gyakorlatra is kézzelfogható hatást gyakorol.

Meglepő lehet belegondolni, de valójában nagyon keveset tudunk mások házasságáról, családi életéről, mert a családok élete láthatatlan vagy rejtett mások elől. A házasság és a családi élet a mai társadalmakban rendkívül magánjellegű. S mert az a jelenség, hogy a család elfogadott és uralkodó modellje nem feltétlenül felel meg a családi élet valóságának, arra készteti az embereket, kutatókat és a hatalmi csoportokat, hogy éppen ezt a „család" modellt tartsák fenn.[53]

A család fogalmának egységesítése egyszer szükségszerű, de több szempontból veszélyes is. Szükségszerű a kutatások, vagy a politika számára, hogy

[52] Vö. BERNARDES, 1999.
[53] Ua.

DOI: 10.55072/DN.2025.2.69

kategorizálni tudjanak, és átláthatóbb legyen a résztvevők vagy a szolgáltatást igénybe vevők köre. Azonban veszélyes is, mert azok, akik nem férnek bele a családfogalom univerzális formájába, magukat kirekesztve és megbélyegezve érezhetik, s ez fokozottan jelen lehet a nevelési-oktatási intézményekben.

A családok átalakulását vizsgáló kutatások fontos alapot adnak a családot érintő politikai döntések újragondolásához és korszerűsítéséhez. A családi változások mélyebb megértése hozzájárulhat ahhoz, hogy a pszichológia, az egészségügy, a szociális szféra, a tanácsadás és az oktatás területén dolgozó szakemberek hatékonyabban támogassák a családokat, valamint olyan gyakorlati megoldásokat dolgozzanak ki, amelyek elősegítik a családi kapcsolatok megerősítését.[54]

A család mint a társadalom egyik legfontosabb intézménye alapvető szerepet tölt be az egyének mentális és társas jóllétének biztosításában. Ha a család működésében kedvezőtlen vagy rendellenes változások következnek be, azok súlyos következményekkel járhatnak – például magányhoz, társadalmi elszigetelődéshez vagy pszichés problémákhoz vezethetnek. A hatékony szociális, kulturális és oktatási politikák kialakításához ezért elengedhetetlen, hogy pontos képet kapjunk a családok átalakulásáról és igényeikről, hogy megfelelő támogatást tudjunk biztosítani számukra. Emellett a nők és férfiak családon belüli szerepének átalakulása is megkívánja annak vizsgálatát, hogyan hatnak ezek a változások a családi kapcsolatokra és a tágabb társadalomra. Mindez hozzájárulhat a nemek közötti egyensúly és igazságosság erősítéséhez.

A legújabb kutatások tükrében elmondható, hogy a család nem egy merev, időtől függetlenül változatlan fogalom, hanem egy folyamatosan alakuló, rugalmas közösségi forma. Képes arra, hogy alkalmazkodjon a körülményekhez, és harmonikusabb kapcsolatokat hozzon létre azok között, akik tudatosan úgy döntenek, hogy egy közös családi egységhez tartoznak.[55]

---

[54] Vö. JENSEN, Todd M.—DUH-LEONG, D.—TAMKIN, Vivien L.—VERBIEST, Sarah B.: *Prioritized Functions of Family Systems Over Time*: A Qualitative Analysis. Journal of Family Issues, 2025/46., 3.; EL-HASSAN, Karim: *Transformation of the Concept of Family in the 21st Century*. International Journal of Studies in Humanities and Social Science Journal, 2025/1.

[55] Vö. LUCIFORA, Cristiane De Assis–MUZZETI, Luci Regina–REINA, Fabio Tadeu: *Historizing the concept of family*. Revista Tempos e Espaços em Educação (Universidade Federal de Sergipe, Brasil), 2021/33. 1–17.

DOI: 10.55072/DN.2025.2.69

Irodalom

ANDORKA Rudolf: *Bevezetés a szociológiába*. Osiris, Bp., 2006.

BERNARDES, Jon: *We Must Not Define "The Family"!* Marriage & Family Review, 1999/28. 21–41. DOI: 10.1300/J002v28n03_03

BODONYI Edit és HEGEDŰS Judit: *Mi a család*? In: BODONYI Edit–BUSI Etelka–HEGEDŰS Judit–MAGYAR Erzsébet–VIZELY Ágnes (szerk.): *Család, gyermek, társadalom*. Bölcsész konzorcium, Bp., 2006. 9–10.

BOSS, Pauline E.–BRYANT, Chalandra M.–MANCINI, Jay A.: *Family Stress Management*: A Contextual Approach. Sage Academic Books, Thousand Oaks, 2019. DOI: 10.4135/9781506352206

BURGESS, Ernest W.: *The Family as a Unity of Interacting Personaltiti*. Tha Family, 1926/1.

CSEH-SZOMBATHY László: *A család meghatározása*. In: CSEH-SZOMBATHY László (szerk.): *Családszociológiai problémák és módszerek*. Gondolat, Bp., 1979. 10–33.

DERMOTT, Ester–Fowler, Tim: *What is a family and why does it matter*? Social Sciences, 2020/9. 83–94. DOI: 10.3390/socsci9050083

EL-HASSAN, Karim: *Transformation of the Concept of Family in the 21st Century*. International Journal of Studies in Humanities and Social Science journal homepage, 2025/1. 1–9. DOI: 10.22034/10.22034/ijshsc.v1i1.156

FINCH, Janet: *Displaying Families*. Sociology 2007/41. 65–81. DOI: 10.1177%2F0038038507072284

FURSTENBERG, Frank F.: *Banking on Families: How Families Generate and Distribute Social Capital*. Journal of Marriage and Family, 2005/4. (67.) 809–821. DOI: 10.1111/j.1741-3737.2005.00177.x

GIDDENS, Anthony: *Szociológia*. Osiris, Bp., 2008.

HABLICSEK László: *A család kialakulása, a családformák változásai*. In: BALOGH Margit (et al., szerk.): *Magyarország a XX. században*. II. köt. Babits Kiadó, Szekszárd, 1997. 204–210.

HOLSTEIN, James A.–Gubrium, Jay: *What is Family?* Further Thoughts on a Social Constructionist Approach. Marriage & Family Review, 1999/3–4. (28.) 3–20. DOI: 10.1300/J002v28n03_02

HUSZ Ildikó: *Mi a család? Tanulmányok a család fogalmáról a jelenkori Magyarországon*. Akadémiai, Bp., 2022.

JENSEN, Todd M.–DUH-LEONG, D.–TAMKIN, Vivien L.–VERBIEST, Sarah B.: *Prioritized Functions of Family Systems Over Time: A Qualitative Analysis*. Journal of Family Issues, 2025/3. 535–559. DOI: 10.1177/0192513X241273111

LEE, J. Y.–BENTZON, R.–DI NUCCI, E.: *What Is A Family*? A Constitutive-Affirmative Account. Bioethical Inquiry, 2024/21. 647–657. DOI: 10.1007/s11673-024-10339-x

LUCIFORA, Cristiane De Assis–MUZZETI, Luci Regina–REINA, Fabio Tadeu: *Historizing the concept of family*. Revista Tempos e Espaços em Educação (Universidade Federal de Sergipe, Brasil), 2021/33. 1–17. DOI: 10.20952/revtee.v14i33.16795

MURDOCK, Georg Peter: *Social Structure*. Free Press, New York, 1949.

DOI: 10.55072/DN.2025.2.69

PARSONS, Talcot: *The American Family*: Its Relations to Personality and to the Social Structure. In. PARSONS Talcot–BALES Robert: *Family, Socialization and Interaction Process*. The Free Press, New York, 1955.
POPENOE, David: *American Family Decline 1960–1990*: A Review and Appraisal. Journal of Marriage and the Family, 1993/3. 527–555. DOI: 10.2307/353333
TAKÁCS Judit–SZALMA Ivett*: Családszociológiai alapfogalmak*. In: SZALMA Ivett–TAKÁCS Judit (szerk.): *Családszociológiai mozaik*. Debreceni Egyetemi Kiadó, Debrecen, 2022.
TROST, Jan: *Family as a Set of Dyads*. Marriage & Family Review, 1999/3–4. (28.) 79–91. DOI: 10.1300/J002v28n03_07
WEIGEL, David J.: *The Concept of Family: An Analysis of Laypeople's Views of Family*. Journal of Family Issues, 2008/11. (29.) 1426–1447. DOI: 10.1177/0192513X08318488
WIDMER, Eric: *Family diversity in a configurational perspective*. In: SCHNEIDER, Norbert–KREYENFELD Michaela (eds.): *Research Handbook on the Sociology of the Family*. Cheltenham, Edward Elgar Publishing Ltd., 2021. 60–72.

DANUBIUS NOSTER XIII. évf. 2025/2. sz.
DOI: 10.55072/DN.2025.2.69

Abstract

THE INTERPRETATION AND REPRESENTATION OF THE CONCEPT OF FAMILY IN THE 21ST CENTURY

The family, which has existed since the dawn of human civilization, is one of the fundamental social institutions of society. It is often described as the smallest unit of society, traditionally composed of a mother, father, and children, although numerous definitions exist. However, creating a universal definition of the family remains an extremely complex task. The family is considered a vital unit from economic, psychological, biological, legal, and social perspectives alike. And while it may seem that defining the concept of family is unnecessary, it can be argued that doing so is perhaps more important today than ever before. The aim of this study is to explore the concept of the family, its various forms, which is achieved through a review of the relevant literature.